

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.66.291>

УДК 001.32(477):02-05:37.018.45

Наталія Казакова,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6352-1354>,

головна бібліографиня науково-бібліографічного відділу,
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого,

вул Набережно-Хрещатицька, 1, Київ, 03001, Україна

e-mail: astkz@ukr.net

Оксана Супронюк,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1435-5913>,

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
відділ зарубіжної україніки, Інститут книгознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: odudko@ukr.net

БІБЛІОТЕКА НАУКОВЦЯ* ВЕНІАМІНА ЕППЕЛЯ: ДОСВІД ОПРАЦЮВАННЯ Й ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИВАТНОГО КНИГОЗІБРАННЯ

Метою статті є репрезентація відомостей опрацювання й збереження приватної бібліотеки колекціонера і бібліофіла Веніаміна Леонардовича Еппеля (1970–2013). **Методологічну основу** становили принципи об'єктивності і системності, формально-логічний та соціально-комунікаційний підходи; загальнонаукові методи (інтерпретації, аналізу і синтезу, узагальнення, описовий) та спеціальні книгознавчі методи (бібліографічний, історико-книгознавчого аналізу, структурно-типологічний). **Наукова новизна** полягає в репрезентації узагальнених відомостей про бібліотеку В. Еппеля, яка стала частиною українського культурного надбання. **Висновки.** Запропоноване дослідження засвідчило, що В. Еппель зробив вагомий внесок у розвиток української культури, а бібліотеку та архів після смерті дослідника було передано до наукової бібліотеки Національного університету «Киево-Могилянська академія». Колекція В. Еппеля

* Звернення української інтелігенції до Президента України Віктора Андрійовича Ющенка : [з приводу пропозицій, щодо відзначення 80-річчя А. Горської]. Життєпис мовою листів / автор-упоряд. Людмила Огнева. Донецьк: 2013. 518 с. Серед підписантів В. Еппель, науковець. С. 423

ля включає широкий спектр авторитетних монографій відомих учених з України, країн колишнього СРСР та української діаспори; наукових збірників, альманахів, рідкісних періодичних видань та сірої літератури; значне за обсягом та винятковою цінністю зібрання довідкових та бібліографічних праць. Відомості про колекцію повністю введені до е-каталога, з її змістом можна познайомитися на сайті наукової бібліотеки. Цінності колекції додає наявність рідкісних регіональних книжкових та періодичних видань (які є тільки в колекції ВЕ) і які становлять міні-підбірки видавництва Івано-Франківська, Тернополя, Львова, Дрогобича, Ужгорода, Полтави, Чернігова та ін. Огляд приватної бібліотеки В. Еппеля свідчить, що вона за своїм складом є універсальним зібранням, яке включає в себе книжки й періодичні видання на різні теми, різних жанрів українською та іноземними мовами й зберігає велику кількість культурних артефактів.

Ключові слова: Веніамін Еппель, псевдоніміка, псевдонім, приватна бібліотека, наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».

*Якби треба було обрати загальний символ
земної цивілізації, ним могла б стати книга*

К. Мігонь

Актуальність теми дослідження. Бібліофілство – це світ посвячених. Книга є важливою частиною духовного Всесвіту людства. Книга виступає як інформаційний носій і як необхідний всередині соціуму інструмент комунікації і самоідентифікації. Однією з середньовічних метафор є ідея про те, що «Світ – це книга». Тобто кожна бібліотека, з одного боку, – це скарбниця історичної пам'яті, культурної спадщини, яка бере на себе функції гуманізації духовної культури людства, з іншого – внутрішнього світу людини, її біографії.

Нині в науковий обіг входить приватна бібліотека бібліофіла, книжника, колекціонера, невтомного збирача псевдонімів Веніаміна Еппеля, чий науковий доробок має важливе значення для розвитку української гуманітаристики.

Аналіз досліджень та публікацій. Загальну історію українського бібліофілства подав С. Білокінь у передмові до видання «Дарчі написи в бібліотеці Івана Микитенка». Книжкове зібрання І. Микитенка, на думку С. Білоконя, стало єдиною, принаймні найкоштовнішою книжковою (бібліофілською) пам'яткою Розстріляного Відродження [1, с. 13]. Г. І. Ковальчук серед найвизначніших, відомих приватними бібліотеками, бібліофілів сучасної України, називає С. Білоконя, М. Грузова, Є. Поповича, В. Шевчука, В. Яременка, М. Шудрю; серед найбільших

приватних бібліотек діаспори – зібрання Ю. Шевельова, Б. Кравціва, І. Гриневича, А. Григоровича [11, с. 735]. Стан українського бібліофільства як частини книжкової культури країни на сучасному етапі, зафіксований Є. Пшеничним, видавцем «Альманаху бібліофілів» [12]. (Коротку біографію В. Еппеля вміщено у «Вікіпедії» [9]).

Метою статті є репрезентація відомостей про опрацювання й збереження приватної бібліотеки колекціонера і бібліофіла Веніаміна Еппеля.

Виклад основного матеріалу. Веніамін Леонардович Еппель (1970–2013) – літописець подій культурного життя України. «Ходяча енциклопедія» В. Еппель присвятив своє життя збиранню псевдонімів. Літературознавці і мовознавці, історики і письменники сьогодні постійно покликаються на його унікальну працю «Нові матеріали до словника українських псевдонімів» [7]. За рішенням родини, бібліотеку та архів після смерті дослідника було передано до наукової бібліотеки Національного університету «Кієво-Могилянська академія» (далі НБ НаУКМА).

Колекція В. Еппеля (далі ВЕ) зайняла своє почесне місце серед особових колекцій наукової бібліотеки Національного університету «Кієво-Могилянська академія». Сьогодні ця унікальна за своїм змістовим наповненням приватна збірка зберігається в старовинних шафах у центральній галереї староакадемічного корпусу, а електронний каталог НБ НаУКМА вміщує перелік книжкової колекції В. Еппеля (ВЕ) [8]. Колекція ВЕ користується значним попитом у користувачів і по праву стала перлиною фондів цієї бібліотеки.

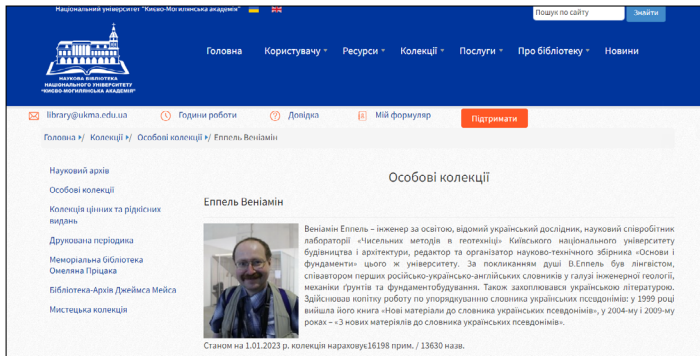

Рис. Особова колекція Веніаміна Еппеля (сайт Наукової бібліотеки Національного університету «Кієво-Могилянська академія»)

Перше враження від перегляду колекції ВЕ – вона для високоінтелектуального читача: у ній представлено широкий спектр авторитетних монографій відомих учених з України, країн колишнього СРСР та української діаспори; наукових збірників, альманахів, рідкісних періодичних видань та сірої літератури; значне за обсягом та винятковою цінністю зібрання довідкових та бібліографічних праць. Водночас видання колекції «живо» реагують на процеси сучасного суспільно-політичного та літературно-мистецького життя в Україні.

Відомості про Колекцію ВЕ повністю введені до е-каталога, й з її змістом можна познайомитися на сайті НБ НаУКМА (рис.).

Колекція ВЕ нараховує:

- 13 623 назви (15 251 прим.) книжок,
- періодичних видань (143 назви) та відбитків окремих статей та частин книжок (40),
- нотних та пісенних збірників із текстами (понад 70),
- каталоги виставок картин та скульптур тощо.

Географія видань колекції презентує продукцію різних країн. Україна представлена такими містами: Київ – 5450 од. зб., Львів – 1239 од. зб., Харків – 257 од. зб., Ужгород – 220 од. зб., Тернопіль – 132 од. зб., Одеса – 105 од. зб., Луцьк – 104 од. зб., Івано-Франківськ – 95 од. зб., Рівне – 51 од. зб., Полтава – 45 од. зб., Чернігів – 34 од. зб. тощо.

Україномовні, російськомовні та видання іноземними мовами представлені книжками, виданими у Москві (1908 од. зб.), Санкт-Петербурзі (Ленінград, 216 од. зб.), Торонто (196 од. зб.), Нью-Йорку (129 од. зб.), Едмонтоні (34 од. зб.), Парижі (78 од. зб.), Лондоні (29 од. зб.), Варшаві (34 од. зб.), Тель-Авиві (13 од. зб.) та інших містах.

Хронологічні межі зібрання ВЕ – видання другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. Найстаріші – 184 видання колекції 1856–1923 рр. із друкарень Львова, Києва, Чернівців, Коломиї, Варшави, Чернігова, Одеси, а також книжки, видані у Санкт-Петербурзі і Москві. Третина з цих видань – дореволюційна українська книжка (62 назви).

Мовивидань колекції ВЕ: переважно українська до 70% – 10579 од. зб., а також російська, польська, англійська тощо. В. Еппель, за словами його матері Світлана Агап'євої, досконало володів російською та українською мовами, адже у її родині розмовляли українською, польською та російською мовами, а в сім'ї батька, Леонарда Еппеля, спілкувалися російською та ідиш.

Колекція ВЕ народжувалася не на порожньому місці, а стала логічним продовженням сімейної традиції читання, закладеної кількома поколіннями родини. До колекції потрапила й частина родинної бібліотеки батьків Веніаміна, про що засвідчують дарчі написи на книжках. У колекції – близько 400 назв книжок для дітей, які, за словами бібліотечних працівники НБ НаУКМА, активно замовляють співробітники університету.

Кожна колекція бібліофіла – це творіння її власника, його книжкове Alter Ego. *Цінність бібліотеки ВЕ – у деталях, міні колекціях, тематичних підбірках*, які відображають коло його наукових інтересів, захоплень. На наше переконання, всі частини колекції об'єднані в єдиний гармонійний організм завдяки інтелекту, гуманізму, толерантності ставленню до людської особистості, зокрема ідеологічних та релігійних переконань, непоказовий патріотизм, розуміння викликів часу і пошук відповідей на них у літературних джерелах її власника – Веніаміна Еппеля. Більшість видань колекції напряму пов'язана з головною працею життя – роботою над «Новими матеріалами до словника українських псевдонімів» та двома доповненнями [4; 5; 7].

Специфіку кола читання науковця і комплектування приватної бібліотеки розкриває його лист до редакції журналу «Визвольний шлях» (Лондон), в якому він повідомляє, як публікації цього часопису допомагають йому діставати українські книжки, видані за кордоном [6, с. 639].

Українська книжка представлена виданнями, починаючи з 1856 р. і останніми – 2012 р. *Дореволюційна українська книжка* представлена творами українських класиків: Івана Котляревського (Виргилієва Енеїда на українську мову перелыцевана: [У 6 ч.] / Сочиненіє И. П. Котляревскаго. 12-е изд. Киев : Изд. книгопродавца Т. А. Губанова; [Кременчуг: Тип. Г. М. Розенталя], 1901. 248 с.); Павла Грабовського (Пролісок: твори Павла Граба. Львів: 3 друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1894. 94 с. (Дрібна бібліотека; кн. 3). На обкл. зазначено: Львів: Накладом Костя Паньковського, 1894.); Олександра Колесси (При камяному затоні : історична картина з року 1648-ого. Львів : 3 друкарні товариства імени Шевченка, 1891. 18 с. Коштом автора); Марка Кропивницького (По ревізії: етюд у одній дії. Київ; Ляйпціг: Українська накладня, [1882?]. 43 с. (Загальна бібліотека; № 150); І. Стешенка (Хуторни сонеты / И. М. Стешенко. Київ: Лито-типографія Товарищества И. Н. Кушнеревъ и Ко., Киевское отдѣленіе,

1899. 32 с.); Б. Грінченка (Під хмарним небом: вірші / В. Чайченко. Львів: Наукове Товариство імені Шевченка, 1893. 212 с.); відомого літературознавця, українського педагога і перекладача Василя Щурата (На тримбіті. Львів: Видав М. Петрицький, 1904. 32 с.); А. Веретельник (Герой-невольник: опов'дане зь часовъ турецкой неволѣ / написавъ А. Веретельникъ. Коломья: Зь печатнѣ А. І. Мизевича, 1904. 47 с. (Бібліотека для рускої молодежи /подъ ред. Юліяна Насальского; Вып. 44, т. 79, р. 11); Бурлака (На бистрих хвилях: [збірка поезій] / В. Левицький. Відень: Друк. Крац, Гельф і Сп[іл]ка, 1905. 174, [1] с.); А. Вахнянина (Спомини з життя / Анатоль Вахнянин; зладив Кирило Студинський. Львов: 3 печатні В. А. Шийковського, 1908, 137, [1] с.); Твори Маркіяна Шашкевича і Якова Головацко (3 додатком творів: Івана Вагилевича і Тимка Падури. Видане друге. У Львові: Накладом товариства «Просьвіта», 1913. 456 с. (Руска письменність; III, 1). 3 рідкісних видань – два музичних твори: «Полонезъ на смерть малороссійскаго поета Тараса Шевченка» (Сочиненіе Василя Пашенко, Odessa: A. Neugebohn, [1861], 7 с. [10] та відома пісня «Гей Братя Козаки...!» (Хор мужеський в супроводі оркестри / слова Ст. Руданського; музика Й. Кишакевича. Перемишль: Накладом автора, [1900?]. 7 с.: ноти).

У колекції ВЕ представлено цінні і рідкісні твори українських авторів, видані поза межами України: твори митрополита Д. Ростовського (О исповѣданіи грѣхвѣ ѣ свѣтомъ причащеніи / из твореній свѣтагв Митрополита Ростовскаго. Санктпетербургъ: Въ Сѣнодальной Тѣпографіи, 1863. 16 с.); Олександра Потебні (Малорусская народная пѣсня по списку XVI вѣка: текстъ и примѣчанія. Воронежъ: Въ типографіи В. И. Исаева, 1877. 53 с.); українського актора О. Суходольського (Помста, або Загублена доля: драма въ 4-хъ дѣйствіяхъ, съ пѣніемъ, хорами и танцами; Хмара: драма въ 4-хъ дѣйствіяхъ, съ пѣніемъ, хорами и танцами. Ростовъ-на-Дону: Типографія М. М. Фонштейнъ, 1902. 103 с.); І. Котляревського (Москаль-чаривныйъ: малороссійская опера: въ одномъ действіи / И. П. Котляревскій. Изд. 2-е. С.-Петербургъ: Издание А. С. Суворина, [1890]. 43 с. (Дешевая Библиотека); В. Доманицького (Смерть за правду: (оповідання про Івана Гуса). С.-Петербургъ: Тип. училища глухонемыхъ, 1906. 31 с. (Благотворительное общество издація общепользныхъ и дешевыхъ книгъ) та ін.

Серед книжок початку ХХ ст.: збірка мініатюр молодомузівця М. Яцківа (Adagio consolante: з портретом автора і вступним словом

про М. Яцкова. Львів: Накладом Володимира Боберського: 3 Друкарні Ставропигійського Інститута, 1912. 93, [1] с.: портр. (Новітня бібліотека; вип. 4); збірка поезій Петро Тянянко (До Раю злotosяйного: поезії / Петро Тянянко. [Черкаси: Друкарня Х. Д. Роздольського, 1917]. 158 с.), відому тим, що отримала не дуже позитивний відгук М. Зерова; переклади українською творів світової літератури: фінського епосу «Калевала», здійснений Євгеном Тимченком (перший переклад українською), драми «Візник» майбутнього Нобелівського лауреата Г. Гауптмана, перекладена Антоном Крушельницьким: (драма в 5 актах / Гауптман; пер. Антін Крушельницький. Львів: Накладом «Українсько-руської Видавничої Спілки»: 3 друкарні В. А. Шийковського, 1899. 140, [1] с.), а також переклади П. Грабовського, Омеляна Карашкевича, Івана Петрушевича та інші.

Логічним підсумком дослідження й колекціонування Веніаміном Еппелем псевдонімів і криптонімів на тлі колекціонування дореволюційної української книжки й виходу авторитетного видання «Нові матеріали до словника українських псевдонімів» [7] стало запрошення до Національної парламентської бібліотеки України на посаду наукового редактора двох випусків «Друкованого зведеного каталогу українськомовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923» [2; 3].

Аналізуючи масив української художньої літератури ХХ – початку ХХІ ст., варто відзначити наявність вагомий підбірки прижиттєвих творів плеяди «розстріляного відродження»: М. Йогансена, Я. Савченка, О. Слісаренка, А. Паніва, І. Кулика та інших, а також рідкісні переклади О. Бургардта, М. Іванова, В. Державина.

Надзвичайна (враховуючи об'єктивні складності цього періоду) повнота репертуару української книжки періоду *перебудови та перших років незалежності* – близько 800 назв: перші видання у незалежній Україні творів письменників діаспори: Б. Лепкого, А. Лотоцького, О. Олесья, Я. Славутича, В. Барки, Галі Мазуренко, М. Ореста, Ж. Маланюка тощо; перевидання творів поетів 1920-х років (Проклятого віку струна: поезія повернутих із забуття / Людмила Волошко, Клим Поліщук, Яків Савченко; упоряд. та передмова В. Врублевського. Житомир: КВО «Газета «Житомирський вісник», 1992. 93, [1] с.: іл., фот. (Бібліотека журналу «Авжеж»); унікальні музичні збірники (Гаївки / зібрав та упорядкував Михайло Мишанич; худож. оформ. Зіновії Юськів; Творчовиробниче об'єднання «Гердан». Львів: Гердан, 1991. 95 с.: ноти. (На-

родні співи Галичини; кн. 1), «Буд здрава, землице: українські народні пісні про еміграцію / [упоряд., вступ. ст. і прим. С. Й. Грици; ред. В. М. Пономаренко]. Київ: Музична Україна, 1991. 175, [1] с.: ноти) тощо.

Бібліотека ВЕ нараховує близько 300 поетичних збірок, вона представлена *кращими зразками класиків та поезією сучасних авторів*. Про особливу зацікавленість творчістю молодих свідчать: книжки серії «Перша книга (книжка) поета» (49 назв), переможців Міжнародного конкурсу «Гранослов» (11 назв). Репрезентовано твори представників літературних шкіл і груп 60–90-х років ХХ ст.: Київської школи (В. Голобородька, В. Кордуна, М. Воробйова, Григоріва Михайла), Бахмацької літературної групи ДАК (К. Москальця, Валерія Кашки), груп Бу-ба-бу (Ю. Андруховича, О. Ірванця, В. Неборака), ЛуГоСад (І. Лучука, Н. Гончара, Р. Садловського), Пропала грамота (Ю. Позаяка, С. Либонь і В. Недоступа), Музейний переулоч (В. Бориспольця, О. Бригінця та В. Жовнорука), Західний вітер (В. Махна, Б. Щавурського, Г. Безкоровайного, В. Гайди), Нечувані (Олени Галети, Галини Крук), Червона Фіра (С. Жадана, Р. Мельникова та І. Пилипчука) тощо.

В. Еппеля цікавили видання, *авторами яких є неординарні, багатогранні особистості, до того ж почасти непрофесійні літератори*. До таких можна віднести письменницю Ольгу Кіс, редакторку «Парафіяльного вісника» при Золочівському монастирі отців Василіян, наукову редакторку видавництва «Місіонер» (Львів), на вірші якої писали музику П. Дворський, Г. Мартинюк та Т. Кукуруза; українського поета, сценариста, підприємця, рятівника журналу «Дніпро» Євгена Юхницью (у колекції є три його поетичні збірки). Український поет, філософ, громадський діяч, командир найпершого добровольчого батальйону «Правого сектору» «Дніпро-2» (2014) Олег Короташ представлений збіркою поезій та перекладачів «Світ блукаючих висновків». Ряд рідкісних видань належить науковцям: Зіновія Карпенко (докторка психологічних наук, професорка) автор поетичних збірок; Віталій Деркач (учасник розробок ЕОМ «Київ-67» і «Київ-70») автор науково-художнього роману в віршах «Звезди не меркнут» (Київ, 1986); Л. Гиттик (доктор медичних наук, невролог) автор збірки повістей і новел «Дорога к самому себе» (Луцьк, 1998); Ігор Андрухів (доктор історичних наук, полковник міліції) автор нарису історії Василянського чернецтва, монастиря та чудотворної ікони Матері Божої в Гошеві «Цариця Карпатського краю» (?); Володимир Вихрущ (доктор економічних

наук) автор поетичної збірки «Квіти надії»; Богдан Андрушків (доктор економічних наук, письменник) публіцистичний твір «Душа навиворіт, або Діалог із самим собою та іншими» (Тернопіль, 2000).

Важливим складником творчої лабораторії В. Еппеля як літературознавця й джерелознавця стали *праці провідних українських мовознавців та літературознавців*: О. Курило, В. Ганцова, С. Єфремова, І. Огієнка, П. Житецького, Ю. Шереха, Г. Голоскевича, Н. Я. Дзюбишиної-Мельник, Б. Антоненка-Давидовича, М. Погрібного, М. Жовтобрюха, С. Караванського, І. Качуровського, І. Кошелівця, В. Русанівського, М. Рудницького, А. Коваля, Л. Масенко, Ф. Погребенника та інших. Усього – близько 300 назв.

Справляє сильне враження *міні-колекція антологій* (понад 150 назв): від «Антології російської поезії в українських перекладах» Бориса Якубського (Київ : Державне вид-во України, 1925. 283 с.) до тематичної антології віршів XIX–XXI ст. «Луцький замок у мистецькому просторі України», упорядковані М. М. Хмелюк, В. М. Кумановською (Луцьк : Твердиня, 2012. 86 с., [44] с. кол. іл.: іл.).

Цікавий і різноманітний масив *довідкових видань*: енциклопедій (27 назв), галузевих довідників (121 назв), словників (понад 200 назв), зокрема українсько-російських та російсько-українських близько 70 назв. Серед них слід назвати такі рідкісні, як «Скарбослов: російсько-український словник маловідомих слів та виразів: близько 25 000 слів» (уклад.: Віталій Левун, Микола Ляшенко. Київ : Бібліотека українця, 2000. 324 с.) та «Русско-английско-русский и украинско-английско-украинский словарь цветов и оттенков = colours and hues Russian-English-Russian and Ukrainian-English-Ukrainian dictionary ([сост.: Выходец А. М., Слобьяк З. Ю.]. Одесса: [Резон, 2000]. 78 с., [4] л. ил.).

Репертуар *бібліографічної продукції бібліотек і установ* у колекції ВЕ засвідчує добру обізнаність та ретельний відбір. Понад 350 бібліографічних видань, серед яких – понад 100 біобібліографій, а також покажчики змісту періодичних видань, каталоги бібліотечних зібрань, книжкових ярмарків, виставок тощо. Для прикладу: «Каталог антикварної книжки» ([упоряд. М. І. Сагарда]. Київ : Вид-во Всеукраїнської академії наук, 1932. 215 с., містить бібліографію); «Книжная лавка писателей: 1934–2009: 75 лет» ([сост.: Н. Н. Балбукова, Л. Н. Гаврилов, Ю. Н. Дрюков]. Санкт-Петербург : Книжная лавка, 2000. 159 с.: фотогр., містить бібліографію).

В. Еппель був знайомий із багатьма книгознавцями і бібліографами. Перевагу надавав *працям провідних бібліографів* Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Л. Беляєва, І. Бойко, О. Гольденберг, Т. Добко, Р. Жданова, Ф. Сарана, К. Скокан); Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (Є. Бабич, В. Патока); Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника та Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка (П. Г. Баб'як, М. Бутрина, М. Гуменюк, М. Мороз, Л. Ільницька, М. Вальо, В. Куш, О. Савчин, Б. Якимович); Одеської національної наукової бібліотеки (Олена Нуньєс, Л. О. Жирнова, Л. М. Бур'ян); Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (Л. В. Глазунова, О. О. Миронов, В. О. Ярошик) тощо.

Також у колекції представлено *цінні бібліографічні посібники наукових установ*: Книжкової палати України імені Івана Федорова; Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України; Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка; Центру культурологічних студій Інститут історії України НАН України; Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. В. Еппель стежив за бібліографічно-видавничою продукцією обласних наукових універсальних бібліотек України, зокрема Волинської, Кіровоградської, Тернопільської, Чернігівської, Чернівецької.

Не можна оминати увагою солідну збірку *видань із мистецтва* – понад 400 назв. Діапазон інтересів В. Еппеля надзвичайно широкий: від видань з історії українського та світового мистецтва (Краткій указатель предметовъ, помѣщенныхъ въ Киевскомъ музеѣ древностей и искусствъ. Київ: Типографія І. І. Горбунова, 1900. 31 с.; М. Р. М. Ярошенко: з шістнадцятьма репродукціями з його картин / М. Рудинський. Полтава: [б. в.], 1919. 12 с., [16] іл.; Байз К. Історія искусствъ: архитектура, скульптура, живопись = Precisd'Histoire del.'Art / К. Байз; пер. съ прим. и доп. В. Никольскаго. С.-Петербургъ: Герольдъ, 1914. 261, [2] с.: ил.; Тугенгольд Я. Французке мистецтво XIX століття. Київ: Державне видавництво, 1921. 163, [2] с., [21] арк. іл.; Хоткевич Гнат Мартинович, 1877–1938. Народній і середньвічний театр в Галичині / Гнат Хоткевич. Харків: Державне видавництво України, 1924. 59 с.) до сучасних видань (Іванець П. Українські церкви Альберти: у мистецьких творах і в описі Парасі Іванець / ред. М. Сошко. Пряшів: ПриватПресс, 1991.

192 с.: іл.; Северюхин Д. Художники русской эмиграции: (1917– 1941): биографический словарь / Д. Я. Северюхин, О. Л. Лейкинд. Петербург: Изд-во Чернышёва, 1994. 587, [2] с.; Симоненко В. Українська енциклопедія джазу. Київ : Центрумунінформ, 2004. 231, [1] с.: іл., портр.; Петасюк О. Національні традиції українського авангарду: (ілюстрована хрестоматія) / Петасюк Олена, Смержевська Оксана. Київ : [ТОВ «Поліграфцентр»], 2006. 256 с.: іл.; Авангард Йогансена: на основі книги Майка Йогансена «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію» / [упоряд. Д. Горбачов]. Львів : Наутілус, 2007. 189, [2] с.: іл.).

У складі колекції – досить *рідкісні видання каталогів виставок* (сучасного українського скульптора, автора меморіальної дошки О. Гончару Р. Найди (Naida R. Heroicsculptureofhestepes / RuslanNaida; text: LesiaHonchar. [Kyiv] : NovaSich, 2010. 12 p.: phot.; Невідомі сторінки українського авангарду: Василь Седляр: ілюстратор Кобзаря: каталог виставки, 11–20 вересня 2009 р. / Нац. худ. музей України, Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : Дух і літера, Оранта. 2009. 7 [1] с.; Франс Мазереель: ілюстрований каталог виставки / Всеукр. тов-во культзв'язку з закордоном, Сектор мистецтв наркомосвіти УСРР. Харків; Київ; Одеса : [Рух], 1931. 30 с., [8] арк. іл.: іл.); Каталог виставки української художниці, скульптора, поетеси Міртали Пилипенко-Кардиналовської (Міртала: США: скульптура 1991 р.: вересень–жовтень: Київ = Mirtala: USA / організатори: Держ. музей Т. Г. Шевченка, Спілка театральних діячів України. Київ: [б. в., 1991]. [12] с.: іл., портр.; Путря С. (Саша) Малюнки Саші Путрі (1977–1989), м. Полтава: каталог виставки / уклад. В. та Є. Путрі. Київ: [б.в.], 1991. [без пагін.]: іл.).

Ще одне захоплення В. Еппеля – музика, співи (дещо незвично для тих, хто звик бачив В. Еппеля як людину надзвичайно сором'язливу та мовчазну, завжди заклопотану). За словами мами В. Еппеля, спеціальної музичної освіти у Веніаміна не було, але був абсолютний музичний слух і приємний баритон.

Серед мистецьких видань – понад 70 *нотних та пісенних збірок*. У цій частині бібліотеки ВЕ: «Коломийки в записах Івана Франка» ([упоряд., вступ. ст. і прим. О. І. Дея]. Київ : Музична Україна, 1970. 131, [2] с.: іл. (Українські народні пісні у записах письменників); «Народні пісні в записах Осипа Маковея» ([упоряд., вступ. стат. і прим. В. А. Качкана]. Київ : Музична Україна, 1981. 99, [4] с. : іл., ноти.

(Українські народні пісні у записах письменників); «Народні пісні в записах Івана Вагилевича, Народні пісні в записах Івана Нечуя-Левицького» ([упоряд., вступ. ст., прим. О. І. Дея]. Київ : Музична Україна, 1985. 102, [1] с. : іл., нот. (Українські народні пісні в записах письменників); «Українські народні пісні в записах Олександра Потебні» (упоряд., вступна стаття і приміт. М. К. Дмитренка. Київ : Музична Україна, 1988. 310, [1] с. : іл., нот.); «Українські народні пісні, наспівані Д. Яворницьким; пісні та думи з архіву вченого» (уклад. М. М. Олійник-Шубравська. Київ : Музична Україна, 1990. 451 с.: нот.); «Народнѣ піснѣ подкарпатскихъ русиновѣ» (зобрали: Д. Задор, Ю. Костьо, П. Мирославский. Факсимільне вид. Ужгород : Патент, 1992. 112 с.). Є і пісні періоду визвольних змагань: «Марш Героїв» ([збірник пісень / упоряд. А. Зарудний]. Тернопіль : Джура, 2007. 175, [1] с.: іл., нот.); «Пластовий пісенник: (народні, козацькі, стрілецькі пісні)» ([упоряд. Б. Досяк, І. Салій]; Укр. скаутська організація «Пласт». Ужгород : Станиця, [2000?]. 66, [2] с.); серед них також – рідкісне видання «Вперед, Україно! : народний декламатор» (уклав О. Олелько; Українська національна єдність у Франції. Paris : Editions S.C.I.P., 1940. 186, [2] с. (Бібліотека самоосвіти)).

В. Еппель мав надзвичайну здібність – добувати «*сіру літературу*» та *рідкісні регіональні видання*. У його бібліотеці – близько 50 прим. матеріалів міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій з питань історії, державотворення, наукової термінології, мовознавства, перекладознавства тощо. Для прикладу: «Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині» (збірник матеріалів міжнародної конференції, організованої Слов'янською бібліотекою, Українською ініціативою в Чеській республіці, Чеською асоціацією українців і Посольством України в Чеській Республіці, 12–14 листопада 2003 р. в Празі. Praha : Národní knihovna ČR-Slovenská knihovna, 2005. 335 s.: іл., факсим. К 80-тій річниці заснування Української Студії Пластичного Мистецтва в Празі).

Цінності колекції додає наявність *рідкісних регіональних книжкових та періодичних видань* (які є тільки в колекції ВЕ) і які складають міні-підбірки видавництва Івано-Франківська, Тернополя, Львова, Дрогобича, Ужгорода, Полтави, Чернігова та інших міст України. У фондах не всіх найбільших бібліотек Києва є такі видання як «Ваканції-2» (Всеукр. поет. проект, 2007 / [упорядкув. Л. І. Мусіхіної]. Тернопіль :

Підручники & посібники, 2007. 95 с.); монографія Н. Лупак «Літературно-музичне буття образу Мазепи» (Тернопіль : Карт-бланш, 2007. 199 с. : іл.); збірка Тетяни Дігай «Книжкові імпресії : рецензії, 2006–2007» (Тернопіль : Сорока, [2007]. 43 с.); «Молодий нащадок Прометея : спогади, статті, матеріали про Степана Будного» ([упоряд.: Б. Хаварівський, П. Федоришин, Г. Кушнерик та ін.]; Держ. архів Тернопільської обл., Ред. незалежної громад.-політ. газ. Тернопілля «Вільне життя», Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Тернопіль: Джура, 2008. 451 с. : іл., ноти); «Чуєш, брате мій...: стрілецькі пісні Левка Лепкого ([упоряд. В. М. Подуфалого]; Тернопілл. обл. орг. Добровільного тов-ва любителів книги УРСР. Тернопіль : Ред.-видавн. від. облполіграфвидаву, 1990. 65 с. : портр., ноти); «Сівач : збірка творів членів літературної студії» ([відп. за вип. Ю. М. Дмитренко]; Полтавська Спілка літераторів, Секція поезії. Полтава : Астрей, 1992. 119, [1] с.); «Наш Тичина: вірші, роздуми про творчість великого поета» ([упоряд. і ред. С. Реп'ях]. Чернівців : Управління у справах преси та інформації, 2011. 175 с. Книга присвячена 120-річчю з дня народження видатного українського поета П. Г. Тичини); «Як з Бережан до Кадри: стрілецькі пісні Романа Купчинського» ([упоряд. В. М. Подуфалий]. Тернопіль : Ред.-видавн. від. облполіграфвидаву, 1990. 62, [1] с.: ноти); «Дайте! Нобелівську премію українським письменникам!» ([упоряд. В. Карп'юк]. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. 159, [1] с.: портр.).

Є у колекції праця Ф. Погребенника «Богдан Лепкий: український письменник з Поділля» (Тернопіль : Збруч, 1992. 74, [2] с.). (Таке видання відсутнє навіть у колекції Ф. Погребенника, що зберігається у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого.)

Серед 105 назв журналів (поодинокі номери, не комплекти) та газет зустрічаються цікаві назви: «Марбахський журнал» (Вип. 90 (2000) (Спеціальний випуск) «Пауль Целан / Пауль Анчель в Чернівцях». Чернівці; Київ; Марбах); літературно-художній та публіцистичний журнал «Далекосхідна хвиля» (Хабаровськ, 2007, № 1); український часопис-дайджест «Забута країна» (Санкт-Петербург, 1997, № 1, (березень-квітень); критико-бібліографічний журнал «Nova книга» (Суми, 2003, № 1–2); літературно-мистецький самвидавний журнал Науково-дослідного центру періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України «Скриня» (Оригінал видано: Скриня. Львів : [б. в.], 1971); Літературно-мистецький і громадсько-політичний

самвидавний журнал «Пороги» (Дніпропетровськ, 1988–1990, Числа 1–9 : Вибране), літературно-мистецький часопис «Сова» (Тернопіль, 1999, № 1); літературно-мистецький ілюстрований журнал-книга «PROVOCATIO» (Благодійний фонд «Філософський проект»; ред. П. Малкович, І. Пасічник; Вид-во «Астролябія» ТзОВ. Львів : [б.в.]).

Серед рідкісних, раритетних видань варто назвати: «Поэзия в концлагерях» ([сост. А. Шифрин ; ред. Э. Шифрин-Полтинникова]. [Израиль] : Центр исследования лагерей, тюрем, психтюрем и концлагерей СРСР, 1978. 110 с.); «Декалуг» (поетична антологія / упоряд. і ред. П. М. Шевченко. Луганськ : [Луганський гуманітарний центр], 1994. 94 с.).

Висновки. Запропоноване дослідження засвідчило, що В. Еппель зробив вагомий внесок у розвиток української культури, а бібліотеку та архів після смерті дослідника було передано до наукової бібліотеки Національного університету «Кієво-Могилянська академія». Колекція В. Еппеля включає широкий спектр авторитетних монографій відомих учених з України, країн колишнього СРСР та української діаспори; наукових збірників, альманахів, рідкісних періодичних видань та сірої літератури; значне за обсягом та винятковою цінністю зібрання довідкових та бібліографічних праць. Відомості про колекцію повністю введені до е-каталога, з її змістом можна познайомитися на сайті наукової бібліотеки. Цінності колекції додає наявність рідкісних регіональних книжкових та періодичних видань (які є тільки в колекції ВЕ) і які становлять міні-підбірки видавництва Івано-Франківська, Тернополя, Львова, Дрогобича, Ужгорода, Полтави, Чернігова та ін. Огляд приватної бібліотеки В. Еппеля засвідчив, що вона за своїм складом є універсальним зібранням, яке включає книжки й періодичні видання на різні теми, різних жанрів українською та іноземними мовами й зберігає велику кількість культурних артефактів.

Унікальна за своїм змістовим наповненням колекція В. Еппеля зайняла почесне місце серед особових колекцій наукової бібліотеки Національного університету «Кієво-Могилянська академія» і користується значним попитом у користувачів, а електронний каталог НБ НаУКМА вміщує її перелік. Аналіз приватної бібліотеки В. Еппеля свідчить, що її власник був більш схожий на культурних діячів української еміграції. Як справжній колекціонер він своєю приватною бібліотекою висловлює свої індивідуальні інтереси, вподобання й захоплення.

Безсумнівно, бібліотека колекціонера псевдонімів, яка тільки починає входити в культурний і науковий обіг, заслуговує на подальше ґрунтовне наукове опрацювання зі залученням архівних матеріалів із особового архіву вченого та спогадів-розповідей колег Веніаміна Леонардовича Еппеля по книжковій справі.

Список бібліографічних посилань

1. Білокінь С. Час збирати каміння: на шляхах українського бібліофільства. *Дарчі написи в бібліотеці Івана Микитенка* / Уклад. О. Микитенко. Київ, 2007. Вип. 2. С. 5–14. (НАНУ. Центр культурологічних студій. Ін-т історії України НАН України).
2. Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923 / М-во культури і туризму України, Нац. парлам. б-ка України. Вип. 2 : 1901–1910 / уклад.: Р. С. Жданова, І. О. Негрейчук ; гол. ред. В. Л. Куценко ; наук. ред. В. Еппель. Київ : Либідь. 2003. 528 с.
3. Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923 / М-во культури і туризму України, Нац. парлам. б-ка України. Вип. 3 : 1911–1916 / уклад.: Р. С. Жданова, І. О. Негрейчук ; наук. ред. В. Л. Еппель]. Київ : Харитоненко, 2003. 261, [1] с.
4. Еппель В. З матеріалів до словника українських псевдонімів. *Молода нація: Альманах*. Київ : Смолоскип, 2008. № 1(46). С. 81–105.
5. Еппель В. З нових матеріалів до словника українських псевдонімів. *Відкритий архів : щорічник матеріалів та досліджень з історії модерної української культури* / ред.-упоряд. Степан Захаркін. Київ : Критика, 2004. Т. 1. С. 417–449.
6. Еппель В. Лист до редакції журналу «Визвольний шлях» від 24 березня 1992 р. *Визвольний шлях*. 1992. № 5. С. 639.
7. Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів. Київ, 1999. 116 с.
8. Еппель Веніамін. *Особові колекції. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»* : вебсайт. URL: <https://library.ukma.edu.ua/kolektsii/kolektsii/269-eppelia-veniamina>
9. Еппель Веніамін Леонардович. *Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BF%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%BD_%D0%9B%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.
10. Зленко Г. Полонез над могилою Шевченка : [Твір одес. композитора В. Пащенко]. *Науковий світ*. 2003. № 3. С. 6–7.

11. Ковальчук Г. І. Бібліофільство. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2003. Т. 2. С. 735.

12. Пшеничний Є. Від упорядника. *Альманах бібліофілів*. 2015. Кн. 1. Дрогобич : «Коло». С. XI–XV.

References

1. Bilokin, S. (2007). Chas zbyraty kaminnia: na shliakhakh ukrainskoho bibliofilstva [Time to collect stones: on the paths of Ukrainian bibliophilism]. In *Darchi napysy v bibliotetsi Ivana Mykytenka* [Gift inscriptions in the library of Ivan Mykytenko], (2, pp. 5-14). (Comp. Mykytenko, O.). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

2. (2003). Drukovanyi zvedenyi katalog ukrainomovnoi knyhy derzhavnykh bibliotek ta muzeiv Ukrainy, 1798–1923. Vyp. 2: 1901–1910 [Printed consolidated catalog of Ukrainian-language books of state libraries and museums of Ukraine, 1798–1923. Vol. 2. 1901–1910]. (Comps. Zhdanova, R. S. & Negreichuk, I. O.). (Chief ed. Kutsenko, V. L.). (Science ed. Eppel, V.). Kyiv, Ukraine: Lybid. [In Ukrainian].

3. (2003). Drukovanyi zvedenyi katalog ukrainomovnoi knyhy derzhavnykh bibliotek ta muzeiv Ukrainy, 1798–1923. Vyp. 3: 1911–1916 [Printed consolidated catalog of Ukrainian-language books of state libraries and museums of Ukraine, 1798–1923. Vol. 3: 1911–1916]. (Comps. Zhdanova, R. S. & Negreichuk, I. O.). (Science ed. Eppel, V.). Kyiv, Ukraine: Kharitonenko. [In Ukrainian].

4. Eppel, V. (2008). Z materialiv do slovnyka ukrainskykh psevdonimiv [From materials to the dictionary of Ukrainian pseudonyms]. *Moloda natsia: Almanakh, 1(46)*, 81-105. [In Ukrainian].

5. Eppel, V. (2004). Z novykh materiyaliv do slovnyka ukrainskykh psevdonimiv. [From materials to the dictionary of Ukrainian pseudonyms]. *Vidkrytyi arkhiv: shchorichnyk materiyaliv ta doslidzhen z istorii modernoi ukrainskoi kultury. 1*, 417-449. [In Ukrainian].

6. Eppel, V. (1992). Lyst do redaktsii zhurnalu "Vyzvolnyi shliakh" vid 24 bereznia 1992 r. [Letter to the editors of the magazine "Vyzvolnyi shlyakh" dated March 24, 1992. «Vyzvolnyi shlyakh»]. *Vyzvolnyi shlyakh, 5*, 639. [In Ukrainian].

7. Eppel, V. (1999). Novi materialy do slovnyka ukrainskykh psevdonimiv [New materials for the dictionary of Ukrainian pseudonyms]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

8. Eppel Veniamin. Osobovi kolektsii [Eppel Benjamin. Personal collections]. *Naukova biblioteka Natsionalnoho universytetu "Kyievo-Mohylyanska akademiia"*: website. Retrieved from <https://library.ukma.edu.ua/kolektsii/kolektsii/269-eppel-ivaniyaminamini>. [In Ukrainian].

9. Eppel Veniamin Leonardovych. *Wikipedia. Free encyclopedia*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BF%D0%BD%D0%B5%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B0%D0%BC%D1%8C

96%D0%BD_%D0%9B%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. [In Ukrainian].

10. Zlenko, H. (2003). Polonez nad mohyloiu Shevchenka : [Tvir odes. kompozytora V. Pashchenka] [Polonaise over Shevchenko's grave : [Essay of Odessa. composer V. Pashchenko]]. *Naukovyi svit*, 3, 6-7. [In Ukrainian].

11. Kovalchuk, H. I. (2003). Bibliofilstvo [Bibliophilia]. In *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of modern Ukraine]. (Vol. 2, p. 735). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

12. Pshenychnyi, Ye. (2015). Vid uporiadnyka [From the compiler]. *Almanakh bibliofiliv* [Almanac of bibliophiles]. (Vol. 1, pp. XI-XV). Drohobych, Ukraine: «Kolo». [In Ukrainian].

Nataliya Kazakova,

ORCID: <https://orcid.org//0000-0001-6352-1354>,

Chief Bibliographer,

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine,

1, St. Naberezhno-Khreshchatytska, Kyiv, 03001, Ukraine

e-mail: astkz@ukr.net

Oksana Suproniuk,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1435-5913>,

Candidate of Philology Sciences,

Senior Researcher,

Department of Foreign Ukrainian Studies, Institute of Book Studies,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

3, Holosiivskyi ave, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: odudko@ukr.net

THE LIBRARY OF THE SCIENTIST VENIAMIN EPEL: THE EXPERIENCE OF DEVELOPING AND PRESERVING A PRIVATE BOOK COLLECTION

The purpose of the article is to present information on the development and preservation of the private library of the collector and bibliophile Veniamin Leonardovich Eppel (1970–2013). **The methodological basis** was the principles of objectivity and systematicity, formal-logical and social-communication approaches; general scientific methods (interpretation, analysis and synthesis, generalization, descriptive) and special bibliographic methods (bibliographic, historical-bibliographic analysis, structural-typological). The scientific novelty consists in the representation of generalized information about the library of V. Eppel, which became part of the Ukrainian cultural heritage. **Conclusions.** The proposed

study testified that V. Eppel made a significant and significant contribution to the development of Ukrainian culture, and the library and archive were transferred to the scientific library of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" after the death of the researcher. V. Eppel's collection includes a wide range of authoritative monographs of famous scientists from Ukraine, the countries of the former USSR and the Ukrainian diaspora; scientific collections, almanacs, rare periodicals and gray literature; significant in scope and exceptional value of the collection of reference and bibliographic works. Information about the collection is fully entered into the e-catalogue, and its contents can be found on the website of the scientific library. The value of the collection is enhanced by the presence of rare regional books and periodicals (which are only in the VE collection) and which make up mini-selections of publishing houses in Ivano-Frankivsk, Ternopil, Lviv, Drohobych, Uzhhorod, Poltava, Chernihiv, etc. A review of V. Eppel's private library shows that it is a universal collection, which includes books and periodicals on various topics, of various genres in Ukrainian and foreign languages, and preserves a large number of cultural artifacts.

Keywords: Veniamin Eppel, pseudonym, pseudonym, private library, scientific library of the National University "Kyiv-Mohyla Academy".

Стаття надійшла до редакції 15.12.2021 р.